

Recht-Op vzw
GROEPSWERKING KIEL
SEPTEMBER 1999 - juni 2000

Dossier

KINDEROPVANG

"Mag ik mijn kinderen meebrengen?"

Een kinderverzorgster van de kribbe gaf mij wat kleding voor mijn kindje. Enkele dagen later, toen hij deze klederen droeg, zei men dat ik hemdjes, broekjes en truitjes moest kopen zónder knoopjes! Ze waren met te weinig en dus moesten het gemakkelijke kleren zijn...

Ik heb schrik dat een babysitter achteraf mijn huishouden op straat gaat dragen. Of nog erger: dat hij of zij naar een dienst zou stappen om mijn kinderen te laten plaatsen!

Recht-Op KIEL

Hendriklei 19
2660 Antwerpen
tel 03 825 35 02
fax 03 828 85 34
e-mail rechttop.kiel@yucom.be

rekeningnummer 001-2395943-22

INHOUD

INHOUD	1
INLEIDING	2
1 WAAROM IS KINDEROPVANG BELANGRIJK VOOR MENSEN IN ARMOEDE ?	4
1.1 De discussie over kinderopvang voor gezinnen in armoede	4
1.2 In welke situaties hebben gezinnen in armoede kinderopvang nodig ?	5
1.3 Besluit	7
2 KINDEROPVANG ALS THEMA VAN DE GROEPSWERKING VAN RECHT-OP KIEL	8
2.1 Waarom kinderopvang als thema gekozen werd	8
2.2 Hoe werd er gewerkt ?	10
3 BELEMMERINGEN TEN AANZIEN VAN KINDEROPVANG VOOR MENSEN IN ARMOEDE	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Kinderopvang aan huis	14
3.2.1 Informatie en aanbod	14
3.2.2 Vertrouwen	15
3.2.2.1 Bezorgdheid om de kinderen	15
3.2.2.2 Bezorgdheid om het totale gezin	16
3.2.3 Ouderbijdragen	17
3.2.4 Praktische zaken	17
3.3 Kinderopvang buitenshuis	18
3.3.1 Informatie en aanbod	18
3.3.2 Vertrouwen en communicatie	19
3.3.3 Ouderbijdragen	19
3.3.4 Kwaliteit en mogelijkheden van de opvang	20
3.3.5 Toegankelijkheid	21
3.4 Besluit	21
4 VOORSTELLEN TOT EEN BETERE KINDEROPVANG VOOR MENSEN IN ARMOEDE	22
4.1 Blauwdruk voor een Toekomstgerichte Uitbouw van het Kinderopvanglandschap in Vlaanderen van Mieke Vogels	22
4.2 Informatie en aanbod	24
4.3 Ouderbijdragen	25
4.4 Kwaliteit en mogelijkheden van de opvang	27
4.5 Vertrouwen en communicatie	28
4.6 Toegankelijkheid	29
4.7 Besluit	30
ALGEMEEN BESLUIT	31

Vzw Recht-Op is een *vereniging waar armen het woord nemen*¹.

De hoofddoelstelling bestaat uit het bannen van alle vormen van sociale uitsluiting van mensen die in armoede leven. Daartoe wordt de dialoog tussen armen en de samenleving gestimuleerd. De emancipatie wordt tevens bevorderd in functie van een structurele bestrijding van armoede.

Het beleidsveranderend werken start vanuit de participatie van bewoners uit de buurt die in armoede leven. Hierbij staat de groepswerking centraal. Door in groep te ontdekken dat armoede structurele gronden heeft, verminderen individuele schuldgevoelens. Oorzaken van armoede en factoren die sociale uitsluiting bevorderen, worden via de ervaringen van de groepsleden blootgelegd.

De groep brengt naar buiten welke impact armoede op het dagelijkse leven en op iemands perspectieven heeft, alsook op welke manieren armen uitgesloten worden van deelname aan het maatschappelijke gebeuren. De oplossingsvoorstellen die de groepsleden zelf aanbrengen worden uiteraard eveneens naar de buitenwereld gecommuniceerd.

Door hun deelname aan de groepsbijeenkomsten krijgen mensen tevens zicht op hoe diensten kijken en omgaan met armen, hoe sociale dienstverlening georganiseerd is en wat de mogelijkheden en beperkingen ervan zijn. Met het oog op een meer cliëntgerichte en kwaliteitsvollere hulp aan mensen in armoede worden ook op dit terrein veranderingsvoorstellen gedaan.

De vereniging biedt tenslotte ondersteuning en hulp op maat van de groepsleden of hun gezin. Hulpvragers worden ondersteund in hun zoektocht naar de meest adequate hulp of hulpverleningsdienst en worden naar deze diensten doorverwezen of actief toegeleid. De aanpak bij de gezins- en individuele ondersteuning is integraal en indien nodig intensief. Alle levensdomeinen kunnen aan bod komen. Net zoals in de groepswerking vormen participatie en erkenning steeds de rode draad. Het individu of het gezin behoudt bijgevolg te allen tijde de eigen verantwoordelijkheid voor de oplossingsstrategie en bepaalt zelf permanent de prioriteiten en de grenzen van de hulpverlening.

¹ Hoewel er nog geen definitieve erkenning is d.m.v. een decreet steunt de Vlaamse regering een aantal Vlaamse verenigingen door een voorafname van het SIF. Criteria hierbij zijn: armen verenigen, armen het woord geven, werken aan maatschappelijke emancipatie, werken aan maatschappelijke structuren, dialoog en vorming, armen zoeken.

De groep van het Kiel koos er in september 1999 voor om het thema kinderopvang onder de loep te nemen. *“Mag ik mijn kinderen meebrengen ?”*, is een frequent gestelde vraag als groepsleden worden uitgenodigd voor een vergadering of een andere activiteit. Verschillende personen hebben dan ook al meermaals aan den lijve ondervonden dat het dikwijls moeilijk of zelfs schier onmogelijk is om een geschikte kinderopvang te vinden. Bovendien blijken de problemen helemaal niet van de baan te zijn zodra men een dienst heeft gevonden waarop men een beroep kan doen. Na negen maanden van vergaderen, werkbezoeken afleggen en het ontvangen van mensen die professioneel of vrijwillig met kinderopvang bezig zijn, is dit dossier nu klaar om onder de bredere aandacht te brengen.

De uiteindelijke bedoeling van de geleverde inspanningen ligt enerzijds in de sensibilisering van de samenleving, de beleidsmakers en anderen die al dan niet professioneel met kinderopvang bezig zijn. Anderzijds moet de realisatie van de geformuleerde voorstellen leiden tot een verregaande ontsluiting van het recht op kinderopvang voor mensen in armoede.

1.1 DE DISCUSSIE OVER KINDEROPVANG VOOR KANSARME GEZINNEN

Kinderopvang moet voor iedereen een recht zijn en een basisvoorziening worden zodat elke ouder er gebruik van kan maken. Hierover bestaat een vrij algemene consensus. We vinden deze gedachte o.a. terug in de regeringsverklaring en het regeerakkoord van de Vlaamse regering. Mieke Vogels, Vlaams Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen werkte de idee verder uit in haar Beleidsplan Kinderopvang² van maart 2000.

Al jaren wordt vanuit zowat alle hoeken van het land geroepen dat de nood hoog is. De meest voorkomende argumenten hebben betrekking op de combinatie van werk en gezin. Zolang de voorzieningen om kinderen op te vangen ontoereikend zijn, betekent dit een extra druk op werkende ouders en hun gezin. Bovendien worden aan werknemers steeds hogere eisen gesteld met betrekking tot flexibele werkuren e.d.. Werkgevers dwingen ook dikwijls een hogere beschikbaarheid af van mensen met een lagere opleiding. Voor vrije tijd is er dan nog weinig plaats.

Maar dit is slechts een deel van de discussie. Weinigen vragen zich af hoever het staat met het recht op kinderopvang voor mensen in armoede. Het streven naar een volledige tewerkstelling - allen aan het werk! - dreigt andere beleidsopties te overschaduwten. Initiatieven en voorstellen die deze volledige tewerkstelling kunnen stimuleren, komen vrij vlot op de politieke agenda's. Anders is het gesteld met ideeën die niet rechtstreeks aan dit sociaal-economisch doel appelleren: zij worden heel wat minder snel geagendeerd en besproken.

De meeste kansarmen werken niet. Waarom zouden zij dan überhaupt kinderopvang kunnen nodig hebben ?!

Armoede is veel meer dan een louter niet beschikken over voldoende financiële middelen. Voortdurend worden armen op verschillende levensdomeinen met sociale uitsluiting geconfronteerd. Het Algemeen Verslag over de Armoede (1994) geeft nog steeds een duidelijk overzicht van de rechten waartoe mensen in armoede weinig of geen toegang hebben: het recht op welzijn, gezondheid, huisvesting, tewerkstelling, cultuur, onderwijs en vorming, rechtvaardige rechtspraak, vrijetijdsbesteding.

² Blauwdruk voor een Toekomstgerichte Uitbouw van het Kinderopvanglandschap in Vlaanderen

De dagelijkse draaglast van arme mensen is bijzonder zwaar. Dat velen er niettemin in slagen het hoofd boven water te houden of soms net te overleven, getuigt van een aanzienlijke draagkracht. Met dit dossier willen we suggesties en voorstellen aanbieden die de lasten minder zwaar zouden maken.

Kansarme gezinnen maken weinig gebruik van de bestaande mogelijkheden tot kinderopvang. Dit geldt zowel voor de professionele als voor de niet-professionele opvang. Een speciale aandachtsgroep binnen deze kansarme gezinnen wordt gevormd door alleenstaande ouders. Gezinnen die in armoede leven hebben nochtans evenveel en in sommige gevallen meer nood aan kinderopvang dan andere gezinnen: er doen zich meer niet-geplande en dikwijls onaangename gebeurtenissen voor zoals crisismomenten waarbij de ouders even de druk en de zorg voor hun kind(eren) kwijt moeten kunnen. Bij alleenstaande ouders stelt dit probleem zich nog scherper.

Het feit dat één- of twee-oudergezinnen die in armoede leven ook nood hebben aan kinderopvang wordt hieronder verduidelijkt en met uitspraken van groepsleden geïllustreerd. Omdat we vaststelden dat het niet evident is dat armen probleemloos toegang krijgen tot kinderopvang, gingen we na welke obstakels dit in de weg staan. Tenslotte worden aanbevelingen geformuleerd welke de drempels die armen ervaren t.a.v. kinderopvang kunnen wegnemen of minstens aanzienlijk verminderen.

1.2 IN WELKE SITUATIES HEBBEN GEZINNEN IN ARMOEDE KINDEROPVANG NODIG ?

Armoede heeft te maken met financiële tekorten. Alleen al dit gegeven leidt tot een reeks problemen. Schulden stapelen zich soms op door bijvoorbeeld achterstallige huur, belastingen, energierekeningen, e.a.. Aanmaningen, verwijlinteressen en uiteindelijk een dagvaarding zijn vaak het gevolg.

“Kinderopvang heb ik nodig om naar de rechtbank te gaan. Als de kinderen bijvoorbeeld verlof hebben en ik moet naar het gerecht... de kinderen moeten daar stilzitten en dat kunnen ze niet!”

Huisvesting is vaak van erbarmelijke kwaliteit. Vooral malafide verhuurders spelen gretig in op de vraag naar goedkopere woningen, niet zelden ten koste van de kwaliteit en het aangeboden wooncomfort. Een sociale woning betrekken kan pas na een lange wachttijd. Maar als er dan een woning vrijkomt moet het snel gaan...

“Mensen kunnen kinderopvang nodig hebben om te verhuizen: bijvoorbeeld als er een sociale woning vrijkomt in de vakantie moet men de verhuis onmiddellijk organiseren.”

De gezondheid van mensen in armoede wordt op meer dan een manier ernstig bedreigd. De dagelijkse moeilijkheden zorgen voor heel wat spanningen. Woningen met vocht, een lekkend dak, slechte isolatie, schimmels, tocht, enz. zijn erg ongezonde leefomgevingen. Een beperkte financiële slagkracht bemoeilijkt een gevarieerd voedingspatroon. Door het gebrek aan middelen worden doktersbezoeken dikwijls uitgesteld. Sommige ziekenhuizen weigeren zelfs mensen met een openstaande factuur. Tot een regelmatige, preventieve gezondheidscontrole komt men helemaal niet.

“Kinderopvang is dikwijls nodig bij ziekte: als je met een kind naar de dokter gaat. Waar moeten de andere kinderen dan blijven ?”

“Als je voor je zieke ouders moet zorgen.”

“Wanneer je zelf voor een langere tijd opgenomen moet worden in het ziekenhuis.”

“Of als je een medisch onderzoek moet ondergaan.”

Op zoek gaan naar werk is geen sinecure. Verschillende diensten moeten bezocht worden om administratief in orde te zijn en te blijven. Solliciteren vereist een actief zoeken naar vacatures, het voeren van selectiegesprekken, onverwacht opgeroepen worden, enz.. Dikwijls gaat het daarenboven om jobs met heel onregelmatige uren.

“In dringende situaties hebben we plots kinderopvang nodig. Bijvoorbeeld als je opgeroepen wordt door het interimbureau, door de VDAB of voor karweitjes in ‘t zwart (je moet er direct op ingaan of iemand anders is er mee gaan lopen).”

“Interimwerk ‘s avonds en in het weekend is moeilijk met kinderen.”

Armen leven vaak geïsoleerd. De relaties met familieleden zijn weinig solide en ondersteunend en bestaan amper of niet (meer). Een sociaal netwerk uitbouwen en een rol spelen in het maatschappelijk leven is allesbehalve vanzelfsprekend. Nochtans verleent de uitoefening van een maatschappelijk erkende functie iemand het gevoel een waardevol lid te zijn van de gemeenschap. Het is net deze ervaring echter die de meeste mensen in armoede moeten ontberen.

“Kinderopvang is nodig om vrijwilligerswerk te doen. Vrijwilligerswerk is belangrijk om andere mensen te leren kennen die ons dingen kunnen aanleren. Vrijwilligerswerk kan

vanalles zijn:

- met de overheid gaan spreken over armoede, bijvoorbeeld in de VICA-vergadering³
- meewerken binnen de groep van Recht-Op
- vrijwilligerswerk doen in het buurthuis"

"We moeten de kans krijgen om dingen te doen waardoor we erbij kunnen horen."

Aanslepende problemen op verschillende vlakken brengen spanningen en stress in het gezin. Men is het niet gewoon zich regelmatig te ontspannen. Bovendien reageert de buitenwereld vaak afwijzend op armen die plezier willen maken: het recht op *genieten* geldt niet als je zoveel problemen op te lossen hebt. Toch is dit de manier bij uitstek om alles even te vergeten en om nieuwe energie te vinden... waardoor men weer wat verder kan.

"Wij hebben kinderopvang nodig als mijn vrouw en ik eens alleen willen uitgaan."

"Kinderopvang kan nodig zijn voor de ontspanning: hobby's uitoefenen, een daguitstap waarvoor voor- en naschoolse opvang nodig is... Deze activiteiten zijn belangrijk om zelf tot rust te kunnen komen, minder stress te hebben en om uw zinnen eens te kunnen verzetten."

Tot slot kan kinderopvang soms nodig zijn tengevolge van onvoorziene omstandigheden.

"Men heeft ook kinderopvang nodig in situaties die plots gebeuren zoals bij een ongeluk of een sterfgeval."

"Of bij een begrafenis."

1.3 BESLUIT

De omstandigheden waarin mensen in armoede nood hebben aan kinderopvang zijn legio. Kinderopvang moet dan ook dringend een basisrecht worden voor iedereen. Zowel ouders uit hogere sociale klassen als mensen uit kansarme milieus moeten er vlot gebruik van kunnen maken.

De discussie rond kinderopvang dient losgekoppeld te worden van het tewerkstellingsvraagstuk. Kinderopvang mag zeker niet alleen ten dienste staan van mensen die een professionele dagtaak hebben. Kinderopvang als basisrecht impliceert dat ook armen net zo gemakkelijk toegang moeten krijgen tot kinderopvang als elke andere ouder.

³ Vlaamse Intersectoriële Commissie Armoedebestrijding van de Vlaamse administratie

2.1 WAAROM KINDEROPVANG ALS THEMA GEKOZEN WERD

Mensen in armoede hebben net als ouders met een aantrekkelijkere sociaal-economische status nood aan een goede kinderopvang. Om diverse redenen blijken groepsleden behoefte te hebben aan een hogere kwantiteit en een hogere kwaliteit van de bestaande diensten voor kinderopvang. Ook het aanbod zelf - de uiteenlopende vormen van kinderopvang - moet ruimer en gedifferentieerder worden.

☞ Armen worden op verschillende domeinen uitgesloten. Een gevolg hiervan is dat ze de aanknopingspunten met de samenleving verliezen. Daarnaast wakkert dit het reeds aanwezige wantrouwen aan tegenover de harde buitenwereld. Mensen isoleren zich nog meer met hun problemen en raken gevangen in een neerwaartse spiraal van miserie en vereenzaming.

Naar aanleiding van een bevraging van de groepsleden m.b.t. het al dan niet omringd zijn door steunende figuren en organisaties werd geconstateerd dat kansarmen meestal niet beschikken over een uitgebouwd sociaal netwerk. Doordat de constellatie van deze netwerken zich door allerlei factoren voortdurend wijzigt, bieden ze het individu weinig stabiliteit en ondersteuning. Wanneer armen in ernstige moeilijkheden komen, is er vaak geen maatschappelijk valnet dat hen opvang kan bieden.

In het denken hierrond werd een project gestart waarbij participatie aan culturele activiteiten aangewend wordt als een van de mogelijke manieren ter uitbreiding van mensen hun netwerk. Al snel bleken er heel wat drempels te bestaan die een deelname van mensen in armoede aan cultuur ernstig hypothekeren. Met name kinderopvang werd gezien als een aanzienlijke hindernis. Om onder meer die reden werd het thema kinderopvang uit de discussie gelicht en boog de groep zich gedurende negen maanden over dit heikele onderwerp.

☞ Kinderopvang is heden ook erg actueel. We kregen signalen van mensen en organisaties uit de buurt dat er een grote nood bestaat aan occasionele kinderopvang. Er is duidelijk behoefte aan diensten of organisaties waar mensen voor een kortdurende opvang van hun kinderen terecht kunnen.

Vzw Recht-Op Kiel diende dan ook samen met het Preventieve Zorgcentrum Zuidrand, het Steunpunt Integratie CEBAG en het buurtwerk De Tired een projectaanvraag in bij de stad Antwerpen. De bedoeling lag in het gefaseerd opstarten van een dergelijke dienst voor

occasionele kinderopvang met middelen van het SIF 2000. Helaas werd het project niet weerhouden.

☞ In de media verschijnen met de regelmaat van een klok en uit diverse hoeken allerhande artikels en opiniestukken over kinderopvang.

De discussie wordt ingezet en aangezwengeld door het regeerakkoord van de Vlaamse regering bij haar aantreden in 1999. Binnen de negen maanden zal een totaalbeleidsplan kinderopvang opgesteld worden met een volledige voorstelling van de behoeften en verantwoordelijkheden. De Vlaamse regering verbindt zich ertoe de bestaande situatie grondig en structureel te evalueren en te hertekenen.

Zo moet het aanbod drastisch verhoogd worden (Europa dringt op haar beurt evenzogoed aan op meer banen in de kinderopvang), de ouderbijdrage voor gezinnen met een laag inkomen verlaagd en moeten ook ouders met onregelmatige arbeidstijden kunnen terugvallen op degelijke kinderopvang die daartoe flexibeler moet worden. De buitenschoolse kinderopvang moet evenzeer uitgebouwd worden, zo mogelijk buiten de schoolmuren. Een netoverschrijdende samenwerking op buurniveau, in samenwerking met alle lokale actoren, zou per decreet worden vastgelegd.

In een beleidsnota van Mieke Vogels, Vlaams Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen, lezen we dat het uitgangspunt van het globaal plan bestaat uit de realisatie van voorzieningen die tegemoet komen aan de reële behoeften en die zorg op maat verstrekken.

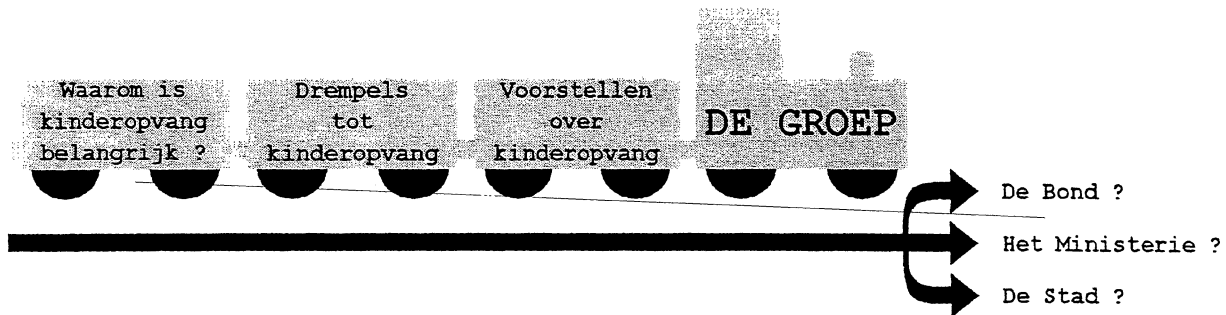
Het werkingskader van de bestaande instanties zal versterkt worden teneinde nieuwe opvangnaden (zieke kinderen, flexibele opvang, occasionele en urgentie-opvang) in hun werking te integreren en dit vanuit de specificiteit van de lokale situatie. Het toen nog te verschijnen Beleidsplan Kinderopvang zou naast een drastische uitbreiding van het aanbod een transparante subsidiestructuur inhouden waarbij de betoelaging wordt georganiseerd voor de gebruiker i.p.v. voor de voorzieningen. Andere themata zijn: aandacht voor de kwaliteit en de multifunctionaliteit van de opvang, een rechtvaardige ouderbijdrageregeling en oog voor de verscheidenheid van het doelpubliek.

Het lag in de minister haar bedoeling om de beleidsvoorstellen uiterlijk tegen februari 2000 te realiseren maar dat bleek in de praktijk een te ambitieuze doelstelling.

In maart 2000, binnen de in het regeerakkoord voorziene negen maanden, verschijnt dan het Beleidsplan Kinderopvang van Mieke Vogels. In hoofdstuk 4, Voorstellen tot een betere kinderopvang voor mensen in armoede, komen we hierop terug.

2.2 HOE WERD ER GEWERKT ?

Behalve in de vakantieperioden wordt er om de veertien dagen vergaderd met een groep van gemiddeld 10 à 12 mensen die in de buurt wonen en in armoede leven. Door middel van concrete thema's die de groep zelf belangrijk vindt, wordt er gewerkt aan structurele veranderingen die het leven van armen vergemakkelijken en sociale uitsluiting tegengaan.

♪ In september 1999 koos de groep van het Kiel het gegeven kinderopvang als onderwerp van het groepswork. Om het thema op een systematische wijze te benaderen werd het beeld van een goederentrein gehanteerd. De locomotief, die de groep voorstelt, komt pas in beweging als de wagons gevuld zijn. Vertrekkende vanuit eigen ervaringen werd eerst nagegaan waarom kinderopvang voor mensen in armoede zo belangrijk is. Er werd informatie verzameld over het bestaande aanbod aan kinderopvangdiensten. Vervolgens maakte de groep een inventaris van knelpunten die aan de basis liggen van het feit dat armen zelden van kinderopvang gebruik maken. De derde wagon bevat de voorstellen die ervoor moeten zorgen dat mensen in armoede niet langer verstoken blijven van het recht op degelijke kinderopvang. Tenslotte ging de groep na wie verantwoordelijkheid draagt t.a.v. kinderopvang; zowel op het uitvoerende niveau als op dat van het beleid. Gezamenlijk werd beslist in welke richting we de trein zouden laten rijden en bij wie we het dossier zouden gaan verdedigen. Daarmee is het werk echter nog niet af: de voorstellen zullen ook in de toekomst door de groep verder opgevolgd worden.

♪ Het materiaal waarmee dit dossier werd opgesteld komt dus in de eerste plaats uit de persoonlijke ervaringen van groepsleden. Er werd ook gebruik gemaakt van ervaringen van vzw Recht-Op en van andere organisaties, van kranten- en tijdschriftartikels, van literatuur, van beleidsteksten, van projectaanvragen, enz..

De groep ging op werkbezoek bij W.inT., een organisatie uit Turnhout die met kansarmen rond huisvesting en wonen werkt⁴. Deze vereniging zette zelf een netwerk van vrijwillige kinderoppassers op teneinde de groepsleden tijdens de avondlijke vergaderingen gratis kinderopvang aan te bieden.

We ontvingen Wilfried Jennen, propagandist bij de Bond van Grote en Jonge Gezinnen voor het gewest Antwerpen.

Groepsleden woonden een info-avond bij over netwerken en kinderopvang voor alleenstaande ouders, meerbepaald over LETS-groepen⁵, die was ingericht door de Socialistische Mutualiteit.

Van Klimop, een Centrum voor Kinderzorg en Gezinsbegeleiding uit Borgerhout⁶, nodigden we Door Reynaert uit. Zij is coördinatrice van deze voorziening waar mensen in armoede terecht kunnen voor (occasionele) kinderopvang en gezinsbegeleiding.

☞ In het groepswerk rond kinderopvang werd voor de duidelijkheid gekozen voor een vereenvoudigde opdeling van de diverse bestaande soorten kinderopvang.

Kind en Gezin onderscheidt echter vier vormen van kinderopvang waarvan de eerste twee door hen erkend zijn en gesubsidieerd worden:

1. Kinderdagverblijven (KDV)
of crèches en peuterspeelplaatsen voor kinderen van nul tot drie jaar. Vanaf resp. 23 en 20 opvangplaatsen is een erkenning als KDV door Kind en Gezin mogelijk.
2. Diensten voor opvanggezinnen (DOG)
bestaan uit groepjes opvanggezinnen die begeleid en ondersteund worden door een professionele kracht.
3. Particuliere opvanggezinnen (POG)
of zelfstandige onthaalmoeders kunnen maximaal 4 kinderen voltijds in dagopvang nemen maar nooit meer dan acht tegelijkertijd.
4. Particuliere opvanginstellingen (POI)
zijn instanties die op zelfstandige basis worden gerund en waar meer dan 5 kinderen onder de zes jaar terecht kunnen.

Hierbuiten bestaan nog een aantal andere modaliteiten die qua opzet en aanbod duidelijk verschillen van de voorgaande:

5. Kinderopvang aan huis via organisaties als KAV, BGJG, of via particuliere en niet-georganiseerde babysits...

⁴ W.inT. (Wonen in Turnhout) is een project van PRISO Antwerpen.

⁵ Dit zijn informele netwerken waar mensen diensten ruilen.

⁶ Als specifieke vorm van kinderdagverblijf erkend en gesubsidieerd door Kind en Gezin.

6. Opvang voor zieke kinderen die soms door de mutualiteiten wordt aangeboden
7. Voorbewaking en naschoolse opvang, veelal door scholen zelf georganiseerd
8. Initiatieven voor buitenschoolse opvang, de zgn. IBO
9. Occasionele kinderopvang bijvoorbeeld aangeboden door CKG Klimop; voor winkelende ouders zoals Lancelot en Co, een initiatief van de stad Antwerpen; voor werklozen zoals het *kindermotel*, een initiatief van het OCMW Koekelberg waarbij tijdelijk dagopvang (7u - 17u) voor kinderen van 3 maanden tot 6 jaar wordt aangeboden, ...
10. Crisis- en urgentie-opvang voor kinderen en jongeren

Deze opsomming is niet volledig en er komen overlappingen voor.

Wij onderscheidden slechts kinderopvang aan huis (babysitting) en kinderopvang buitenshuis. Verschillen aangaande erkenningsprincipes of subsidiestructuren kwamen niet aan bod. Speelpleinen, kinderwerkingen, jeugdbewegingen e.d. lieten we bewust buiten beschouwing omdat de nadruk er meer ligt op vrijetijdsbesteding dan op kinderopvang an sich.

3.1 ALGEMEEN

Volgens cijfers van Kind en Gezin⁷ worden ruim 4 op 10 kinderen tot hun 3de levensjaar opgevangen door hun grootouders of andere familieleden. Wanneer kinderen ziek zijn gebeurt de opvang nog meer door het informele netwerk: 6 op 10 van de zieke kinderen worden door hun grootouders opgevangen en 1 op 20 door andere familieleden.

Bij kansarme gezinnen dienen deze getallen echter sterk gerelativeerd te worden. We meldden reeds dat zij meestal over een zwak sociaal netwerk beschikken en weinig mantelzorg ervaren. De relaties met familieleden zijn vaak verwaterd of zelfs compleet verbroken. Ook een brede vriendenkring waarop men kan terugvallen bij problemen is zelden aanwezig. Bovendien moeten ook vrienden overdag soms werken. Vriendschapsrelaties zijn trouwens vaak van die aard dat het ook geregeld gebeurt dat vrienden een afspraak afbellen - soms zelfs op het laatste nippertje. Buren worden ook bijna nooit ingeschakeld om op kinderen te passen omdat mensen in armoede dikwijls geen goede relatie met hen onderhouden of ze eenvoudigweg niet kennen.

“Met mijn familie heb ik geen contact meer. Ik ben opgegroeid in verschillende homes en ben op mijn 18de alleen gaan wonen.”

“Ik woon in een grote blok van de sociale woning maar ik ken mijn geburen niet.”

“De peter van de kleinste kwam hem dikwijls halen om eens weg te gaan. Met zijn eerste communie had ik geen centen om een feestje te geven. We hebben ruzie gekregen en nu ziet hij hem niet meer staan.”

“Ik ben weggelopen van mijn ex-man omdat ik niets goed kon doen. Sindsdien ben ik ook het contact met mijn familie verloren.”

“De buren willen wel eens op de kinderen letten als we dringend weg moeten maar weken daarna hoor ik nog geroddel.”

“Mijn vriendin wil de kleine wel eens bijhouden, ze vraagt er geen geld voor. Maar ik voel mij achteraf altijd verplicht iets terug te doen.”

⁷ De meest recente resultaten van de twee-jaarlijkse enquête door Kind en Gezin dateren van 1997.

Door de steeds weerkerende ervaring van sociale uitsluiting op uiteenlopende terreinen hebben armen vaak weinig vertrouwen in onbekenden. Maar ook - en misschien nog méér - in de omgekeerde richting leiden onwetendheid en onbegrip van de buitenwereld vaak tot een veroordelende of verwijtende houding en tot verregaande bemoeienissen t.a.v. kansarmen. Daardoor voelen zij zich nog sneller geviseerd en veroordeeld. Niet zelden geeft dit voeding aan het reeds lage zelfbeeld van mensen in armoede. Zij zijn doorgaans bevreesder voor kritiek en roddels dan anderen en schermen daarom hun privacy sterk af. De wijze waarop babysits en het personeel van kinderopvangdiensten met informatie over hun kind of gezin omgaan, is daardoor dikwijls een erg gevoelig punt.

Andere ernstige obstakels die het recht op kinderopvang voor kansarmen in de weg staan, situeren zich op het vlak van informatie, het aanbod, vertrouwen en communicatie, de ouderbijdragen, de kwaliteit en de mogelijkheden van de opvang, de toegankelijkheid van de dienst en andere, praktische problemen.

3.2 KINDEROPVANG AAN HUIS

Hiermee bedoelen we *babysitting* waarbij iemand in afwezigheid van de ouder(s) thuis op de kind(eren) past. Het feit dat de kinderen in hun vertrouwd milieu blijven wordt door velen als een pluspunt ervaren.

“Kinderopvang aan huis heeft voordelen: de kinderen slapen in hun eigen omgeving en je bent gerust als je weet dat de kinderen thuis zijn.”

Toch zijn er een aantal knelpunten waardoor een babysit aan huis moeilijk georganiseerd kan worden. Deze problemen gaan eveneens over een gebrek aan informatie, de kostprijs, het wederzijds vertrouwen, praktische zaken, ...

3.2.1 Informatie en aanbod

De mogelijkheden voor kinderopvang aan huis zijn te weinig gekend.

Eerst en vooral is er een probleem t.a.v. de informatie over het aanbod. Armen kennen de instanties die kinderopvang aan huis verzekeren niet. Het is hen ook niet altijd duidelijk waar ze deze informatie kunnen inwinnen. Een algemeen, regionaal overzicht van deze diensten en personen, zónder onderscheid naar ideologische zuil of koepel, is onbestaande.

“Welke diensten voor kinderopvang aan huis bestaan er?”

Daarnaast stelt men zich vele vragen over het aanbod zelf. Het onbeantwoord blijven van deze vragen zorgt ervoor dat men niet geneigd is om van de bestaande voorzieningen gebruik te maken. Een bijkomend probleem is dat mensen in armoede weinig informatie proberen in te winnen omdat ze vrezen te worden afgewezen als ze teveel eisen stellen. De drempels op dit vlak van informatie worden duidelijk in de vragen die de groepsleden zich stellen.

“Wie is er verantwoordelijk, bijvoorbeeld als er iets gebeurt tijdens de afwezigheid van de ouders ? Is er een verzekering ?”

“Wat als er iets misloopt met een afspraak ? Ik had bijvoorbeeld iemand gevraagd om te komen babysitten en toen het zover was, kwam zij gewoon niet opdagen.”

“Wat kan je doen als je klachten hebt ? Gaan ze geen vriendjes uitnodigen en hier dan feesten ? Ik heb eens een oppas vriend in bed gevonden toen ik thuiskwam.”

“Zijn de oppassers gewend om in ‘arme gezinnen’ te komen ? Kennen zij iets van armoede ? Wat is hun visie ? Hoe staan zij tegenover óns ?”

3.2.2 Vertrouwen

Wanneer mensen het gevoel hebben niet geïnformeerd te zijn, heeft dit onmiddellijke consequenties voor het vertrouwen. Er is weerstand om een kinderoppas in huis te nemen door de grote onbekendheid van bestaande opvangdiensten en van babysitters. Het wantrouwen wordt erdoor versterkt. Gezinnen in armoede moeten meermaals afrekenen met negatieve boodschappen uit hun omgeving (van de school, van hulpverleningsdiensten, van de rechtbank, van de buurman, ...). De bezorgdheden van ouders gaan specifiek uit naar de kinderen en naar de integriteit en het voortbestaan van het totale gezin.

3.2.2.1 Bezorgdheid om de kinderen

Ouders willen het beste voor hun kinderen. Ze willen hun kinderen een goede opvoeding en een gezonde leefsituatie bieden. Ze willen hen een toekomst geven die beter is dan het leven dat men zelf heeft ervaren. Het gevolg hiervan is dat men de verantwoordelijkheid over de kinderen niet zonder overwegingen aan onbekenden overdraagt.

Enkele moeders stelden zich de vraag of de vaak jonge kinderoppassers hun kinderen wel aankunnen.

“Mijne kleinste heeft een lichamelijke handicap, er moet rekening mee gehouden worden. Je moet goed weten hoe je hem moet oppakken en wat hij wel en niet kan enzo.”

“Mijn dochter is echt ‘geen gewoon’.”

Deze bedenkingen onderstrepen dat aan de kinderoppassers eisen worden gesteld. Men moet een zekere ervaring hebben in het omgaan met kinderen en de intrinsieke motivatie voor het babysitten moet positief zijn: een kinderoppasser moet een hart voor kinderen hebben.

“Ze moeten ‘goede bedoelingen’ hebben. Je hoort zoveel rare en angstaanjagende verhalen de laatste tijd: kinderen die geslagen worden enzo,…”

“Ze moeten betrouwbaar zijn: gaan ze wel heel de tijd bij de kinderen blijven?”

“Ik ben er niet gerust in. Je leest zoveel in de kranten.”

“Ze moeten ook met zieke kinderen kunnen omgaan en weten wat ze moeten doen in crisissituaties.”

3.2.2.2 Bezorgdheid om het totale gezin

Omwille van de bezorgdheden voor het goede functioneren van het hele gezin, wil men dat een babysitter zich aan de richtlijnen houdt. De heersende gezinsstructuren en leefregels moeten gerespecteerd worden, ook al heeft de babysit hierover een afwijkende mening.

“Ik legde de kleintjes in bed voor ik vertrok. Ik was goed en wel de deur uit en mijn babysit liet ze terug uit hun bed komen. Al het speelgoed lag overal op de grond.”

Een buitenstaander die in het gezin komt, kan een bedreiging vormen. Angst voor controle en veroordelende opmerkingen of voor acties die het gezin kunnen schaden, stimuleren het gebrek aan vertrouwen.

“Ik kreeg kritiek op mijn huishouden, dat het niet proper was. Ze moeten vrijblijvend komen, geen controle, geen veroordeling en ze moeten zich niet moeien met mijn huishouden.”

“Ik heb schrik dat ze achteraf naar een instantie zullen gaan om mijn kinderen te plaatsen.”

Discretie is eveneens belangrijk. In een buurt wordt er gemakkelijk geroddeld en gepraat. De privacy van het gezin dient gerespecteerd te worden. De eigen woning maakt deel uit van iemands intieme levenssfeer. Buitenstaanders moeten behoedzaam zijn wanneer zij het territorium van anderen, in casu kansarme gezinnen, betreden. De argwaan van armen komt

grotendeels voort uit de talloze ongewenste inmengingen door allerlei instanties en individuen waarmee men in het verleden te maken had.

“De mensen van in de buurt laten babysitten is moeilijk, ze dragen uw huishouden mee naar buiten of ze zitten in de kassen en nemen maar. Ik kwam thuis en de alcoholische drank was geplunderd.”

“Mijn familie snuffelde in mijn papieren, mijn rekeningen en in mijn financiële zaken.”

3.2.3 Ouderbijdragen

Kinderopvang aan huis is duur. Er wordt meestal geen rekening gehouden met het reële leefgeld van het gezin, d.w.z. met het gezinsinkomen na aftrek van alle vaste kosten.

Zo moet men bijvoorbeeld bij de Bond van Grote en Jonge Gezinnen jaarlijks 900,- Bef lidgeld betalen en daarbovenop nog minimum 100,- Bef per uur. Per prestatie is de minimumprijs zelfs 200,- Bef. Daarbovenop moet door de gebruiker ook nog een verzekering worden betaald : 40,- Bef per prestatie voor leden en 110,- Bef per prestatie voor niet leden. De kosten voor de babysit zijn extra, soms onvoorziene uitgaven die men zich zeker op het einde van de maand nog moeilijk kan permitteren.

Bovendien brengen sommige bijkomende zorgen ook extra kosten mee: het vervoer van de babysit, een hapje en een drankje in huis, enzovoort.

3.2.4 Praktische zaken

Dikwijls vormen ogenschijnlijk niet belangrijke praktische aspecten eveneens onoverkomelijke problemen. Deze zaken hebben o.m. te maken met een geringe mobiliteit van mensen in armoede. In sommige gevallen maakt de leefruimte waarover men beschikt het onmogelijk om een onbekende te vragen om te overnachten. Arme gezinnen die in mensonterende omstandigheden wonen durven vaak uit schaamte niemand in hun woning binnenlaten.

“Je moet de babysit ophalen en weer terugbrengen. Wat doe je als je geen auto hebt of alleenstaande bent ? ...een taxi betalen ?!”

“We hebben geen plaats en geen bed om iemand te laten slapen. Je kan hen niet altijd slaapmogelijkheid aanbieden.”

“Wij wonen met vijf op een appartement met schimmel op de muren. Ik heb geen warm water want ik heb een stroombegrenzer.”

“Ik durf geen babysit in huis halen, mijn appartement ziet er niet uit. Ik krijg de rommel niet aan de kant. Ik heb de energie niet en waar moet ik met alles blijven ?”

3.3 KINDEROPVANG BUITENSHUIS

Gezinnen die in armoede leven hebben, zoals reeds bleek, over het algemeen weinig sociale contacten waarop men kan steunen voor de opvang van de kinderen. Wanneer zij kinderopvang nodig hebben, zijn ze vaak aangewezen op externe diensten. We toonden al uitvoerig aan dat bij kansarmen, los van het feit of ze al dan niet werken, een grote behoefte aan kinderopvang leeft.⁸ Dat mensen in armoede weinig beroep doen op bedoelde diensten, illustreert dat er ernstige drempels zijn.

3.3.1 Informatie en aanbod

Mensen zijn niet op de hoogte van de mogelijkheden betreffende kinderopvang. Vaak hebben zij tevens geen zicht op de verschillen tussen de diverse instanties. Informatie terzake is dikwijls quasi onvindbaar of erg gefragmenteerd en verspreid.

Het aanbod van kinderopvangdiensten zelf is ook erg onoverzichtelijk⁹. Als mensen al geen bos zien kunnen ze er evenmin de bomen door ontwaren...

“Wat bestaat er aan kinderopvangmogelijkheden ?”

“En waar vinden we de juiste informatie ?”

Voor zieke kinderen van arme gezinnen is nauwelijks kinderopvang voorzien. Behoudens via de bijkomende verzekering van enkele ziekenfondsen en hier en daar een privee initiatief zijn er geen voorzieningen.

“Als je kind (echt) ziek is en je werkt niet, dan kan je in feite bijna nergens terecht voor kinderopvang. Maar als je uit werken gaat is men bijvoorbeeld in kinderkribben wel bereid om op je ziek kindje te passen...”

⁸ Cfr. 1.2 In welke situaties hebben gezinnen in armoede kinderopvang nodig ?, p. 5

⁹ Cfr. 2.2 Hoe werd er gewerkt ?, p. 11 en 12

Hetzelfde geldt zo mogelijk nog meer wanneer het gaat over gehandicapte kinderen.

Het aanbod voor mensen die slechts sporadisch een kortdurende kinderopvang nodig hebben of die kinderopvang buitenshuis wensen buiten de normale uren (atypische kinderopvang), is eveneens slechts zeer beperkt. Wanneer men plotseling of dringend behoefte heeft aan kinderopvang, de zgn. urgentie-opvang of eventueel crisisopvang, blijken de diensten die deze opvangvorm aanbieden ook al uiterst dun bezaaid.

Kinderen tussen drie en twaalf jaar kunnen terecht in de initiatieven voor buitenschoolse opvang (IBO). Maar ook deze opvangvorm is heden nog veel te weinig uitgebouwd.

3.3.2 Vertrouwen en communicatie

Een belangrijke basis van de stoeve en dikwijls verstoorde communicatie tussen kansarmen en kinderopvangdiensten ligt in het niet vertrouwd zijn van het personeel met de problematiek van kansarmoede. Het onbegrip t.a.v. armen dat hieruit voortvloeit is dan weer een vruchtbare bodem voor vooroordelen en *zelfvervullende voorspellingen* aan de zijde van de diensten. Een open, eerlijke en niet-veroordelende houding wordt dan zo goed als onmogelijk. De gezinnen in armoede voelen zich nogmaals op de vingers gekeken en nagewezen waardoor ook zij een open communicatie uit de weg gaan.

“Ik heb schrik om mijn kind naar de kribbe te doen. Misschien zullen ze zeggen dat ik mijn kind niet goed aanpak thuis. Dan denk ik weer dat ik een slechte moeder ben.”

“Je wordt als ouder gecontroleerd. Toen mijn zoon in de peutertuin met een blauw oogje aankwam, dacht men dat ik hem had geslagen.”

“Omdat ik toen nog vroeg begon te werken moest ik mijn zoontje ‘s morgens al vroeg eten geven. Daardoor had hij om 11u een reuzehonger. Ze verweten mij in de kribbe dat ik hem geen eten gaf...”

“Teveel mensen hebben te weinig begrip en voeling met kansarmoede.”

3.3.3 Ouderbijdragen

Ook kinderopvang buitenshuis is meestal een te dure aangelegenheid.

Slechts de door Kind en Gezin gesubsidieerde kinderdagverblijven (crèches, CKG en peutertuinen) en diensten voor opvanggezinnen moeten rekening houden met het

gezinsinkomen bij hun prijsbepaling. De prijzen liggen tussen 64,- Bef en 623,- Bef per dag en men kan maximum 450,- Bef per dag aftrekken van het belastbaar inkomen. Particuliere instanties kunnen, mits enige controle van Kind en Gezin, eveneens fiscale attesten afleveren. Kansarmen ondervinden van dit belastingsvoordeel echter geen enkele invloed aangezien hun doorgaans zeer beperkt gezinsinkomen al tot de laagste belastingsschaal behoort.

De ouderbijdragen bij de particuliere onthaalmoeders en opvanginstellingen zijn zelfs helemaal niet gebonden aan enige reglementering aangaande de prijzen.

Wanneer dan toch rekening wordt gehouden met het gezinsinkomen, baseert de opvangvoorziening zich bijna altijd op het aanslagbiljet van het voorgaande jaar. Indien mensen in armoede hierover al kunnen beschikken, weerspiegelt dit in vele gevallen niet het huidige gezinsinkomen. De financiële situatie van kansarme gezinnen vertoont op jaarbasis, tengevolge van schuldaflossingen, interimarbeid, relationele problemen, e.a., immers vaak heel wat fluctuaties.

“Mijn kleuter had een briefje bij dat hij niet meer mag blijven ineten en ook geen 4-uurtje meer krijgt tot ik de rekening heb aangezuiverd. Ik kan dat nu niet, ik hou hem zo lang dan maar thuis bij mij.”

3.3.4 Kwaliteit en mogelijkheden van de opvang

Onderbezettingen van de opvangvoorzieningen door allerhande besparingsmaatregelen en rationalisaties ondergraven het vertrouwen van ouders in de diensten voor kinderopvang. Zij weten evenzeer dat elk kind hierdoor minder individuele aandacht kan krijgen. Momenteel is het zo dat in de Vlaamse kinderdagverblijven, de crèches, slechts 1 begeleidster aanwezig is voor 7 kinderen. Dit is vanzelfsprekend veel te weinig.

“Er zijn dikwijls veel te veel kinderen voor de begeleiding.”

Soms stellen mensen zich vragen over de pedagogische bekwaamheden van de personeelsleden van opvangdiensten. Men vraagt zich af welke opleiding het personeel volgde. De onderliggende bezorgdheid hierbij ligt besloten in de vraag hoe er met hun kinderen wordt omgegaan.

“Mijn kind is thuis zo rustig. Van de peuterschool komt hij opgedraaid terug. Men heeft hem een stempel gegeven en heeft het op hem gemunt.”

3.3.5 Toegankelijkheid

Dat aanvragen van armen tot het verkrijgen van kinderopvang dikwijls moeten vergezeld worden van bewijzen van laag inkomen e.d. wijst nogmaals op het feit dat er steeds opnieuw van wordt uitgegaan dat zij sjoemelaars en profiteurs zijn die grondig moeten gecontroleerd worden. Heel vaak moeten er ter registratie daarenboven een boel papieren worden ingevuld en attesten worden verzameld. Ook al blijft dit eventueel beperkt tot de eerste keer dat iemand op de opvangdienst beroep doet, dan is het nog begrijpelijk dat mensen al gauw bedanken om voor een occasionele korte opvang een dienst in te schakelen.

“Als je weinig geld hebt, moet je bedelen voor vermindering.”

Bovendien geven diensten voor kinderopvang buitenshuis bijna steeds voorrang aan kinderen van werkende ouders. De al zo lange wachtlijsten kunnen voor armen op die manier alleen maar toenemen. Zij moeten dan ook veel langer wachten op een plaats in een kinderopvangdienst dan wanneer ze zouden werken.

“We zitten met enorme wachtlijsten... en je bent toch de hele dag thuis ?!”

“Ik weet niet wat ik moet zeggen als ze in de peutertuin zeggen dat anderen die werk hebben voorgeaan.”

3.4 BESLUIT

Uit het voorgaande blijkt zeer duidelijk dat er heel wat drempels bestaan die ervoor zorgen dat kansarmen nog steeds verstoken blijven van het recht op een goede kinderopvang. Daarom trachtten we met de groepswerking om ook voorstellen ter verbetering van de situatie te formuleren. De belangrijkste hinderpalen die de groepsleden ervoeren t.a.v. kinderopvang situeren zich rond een vijftal topics: informatie en aanbod, vertrouwen en communicatie, ouderbijdragen, kwaliteit en mogelijkheden van de opvang en de toegankelijkheid van de voorziening. Aan de hand van deze constatering bedachten we rond dezelfde thema's een aantal voorstellen die een merkbare verbetering van de situatie zouden moeten betekenen.

4.1 BLAUWDRUK VOOR EEN TOEKOMSTGERICHTE UITBOUW VAN HET KINDEROPVANGLANDSCHAP IN VLAANDEREN¹⁰ VAN MIEKE VOGELS, VLAAMS MINISTER VAN WELZIJN, GEZONDHEID EN GELIJKE KANSEN

Hieronder beschrijven we bondig enkele items uit het Beleidsplan Kinderopvang van M. Vogels. We belichten enkel deze aspecten die in de groepsbesprekingen aan bod kwamen en/of die belangrijk zijn voor mensen in armoede.

In het regeerakkoord van de Vlaamse regering werd o.a. opgenomen dat kinderopvang een basisvoorziening moet worden. In haar Beleidsplan Kinderopvang onderscheidt M. Vogels vier facetten: een kwantitatieve groei van de hele sector; een verbetering van de kwaliteit van de opvang met een prioritaire aandacht voor de kwaliteit van de pedagogische aanpak; meer flexibele opvangvormen; een verhoging van de toegankelijkheid waarbij de betaalbaarheid en een bijzondere aandacht voor specifieke doelgroepen essentieel zijn.

Het regeerakkoord stipuleert ook nog dat de buitenschoolse opvang verder moet uitgebouwd worden en dat bij decreet een netoverschrijdende samenwerking van alle lokale actoren op buurtniveau bepaald wordt.

Betreffende de particuliere opvanginstellingen (POI) wordt voorgesteld om deze onder strikte voorwaarden (waarbij de capaciteit minimaal acht en maximaal tweeëntwintig plaatsen telt) te beschouwen als een apart soort voorziening. Deze POI kunnen dan forfaitair beloond worden ter ondersteuning van de aangeboden opvang.

Bij de erkende en gesubsidieerde diensten - de kinderdagverblijven (KDV) en de diensten voor opvanggezinnen (DOG) - is men van plan een loonharmonisering door te voeren, er zouden jobs gecreëerd worden en ook vorming van het personeel krijgt aandacht. Er zullen middelen worden vrijgemaakt zowel voor verbouwingen en renovaties (brandveiligheid) als voor een verdere groei en uitbreiding van de sector van de kinderdagverblijven.

Beleidsacties en aandachtspunten m.b.t. de buitenschoolse kinderopvang bestaan o.m. uit een bewaken van de continuïteit van het lokale overleg en uit het voorzien van specifieke initiatieven voor buitenschoolse opvang die momenteel wel erkend kunnen worden maar niet subsidieerbaar zijn.

¹⁰ Kortweg Beleidsplan Kinderopvang

Verder neemt de minister zich voor de groei van het plaatsenbestand in de diensten voor opvanggezinnen, de kinderdagverblijven en de particuliere sector permanent bij te sturen met initieel 2.500 nieuwe plaatsen per jaar en dit vanaf 1 januari 2000. Het particuliere aanbod moet in dit groeiproces maximaal opgenomen worden. De toename in de buitenschoolse kinderopvang en van bijzondere opvangplaatsen (urgentie-, occasionele opvang en opvang van zieke kinderen) zal gerealiseerd worden volgens de voorstellen van het lokale overleg. Er komt bovendien een minimale regelgeving over deze *bijzondere opvangvormen*. Centraal hierbij staan een aantal kwaliteitsbepalingen en een kwaliteitsopvolging door Kind en Gezin. Dit geldt voor de flexibele opvang (vóór 7u, na 18u, 's nachts, in het weekend), voor de urgentie-opvang, voor de occasionele opvang en voor de opvang van zieke kinderen. Deze laatste opvangvorm, georganiseerd vanuit de kinderopvang, zal vanuit een lokale programmatie verder uitgebouwd worden.

Met het oog op een betere toegankelijkheid zal een werkgroep een ouderbijdragensysteem uitwerken dat de ouderbijdragen van de gesubsidieerde sector harmoniseert en goedkoper maakt voor de laagste inkomens. Deze werkgroep zal tevens nagaan of voor de particuliere opvangsector een systeem kan ontwikkeld worden dat de gebruikers financieel ondersteunt. Kind en Gezin zal zo snel mogelijk een geïnformatiseerde databank opzetten om ouders te informeren over de lokale opvangmogelijkheden. Ook besturen zullen ondersteund worden, o.m. via vorming en op het vlak van methodieken.

Met de bedoeling de kwaliteit te definiëren, te stimuleren en te bewaken wordt het kwaliteitsdecreet geïmplementeerd, ook in de particuliere opvanginstellingen die een betoelaging zouden ontvangen. Er zullen (zelf)evaluatie-instrumenten ontwikkeld worden voor alle deelsectoren. Opleidings- en/of vormingsvereisten worden ingesteld en er zal ook geïnvesteerd worden in methodieken van ouderparticipatie. De overheid zal daarnaast een inspectiemethodiek realiseren die aansluit bij de gewijzigde kwaliteitscontext.

Om de diversiteit van de kinderopvang te stimuleren, wordt de regelgeving aangepast zodat opvangvoorzieningen, binnen bepaalde voorwaarden, bijkomend ondersteund worden wanneer ze openstaan voor kinderen met een handicap en/of een specifieke zorgbehoefte. Een specifieke aandacht voor bijzondere doelgroepen in opvangvoorzieningen wordt verankerd door het uitbouwen van gezins- en opvoedingsondersteuning, door het verhogen van de toegankelijkheid, door het investeren in ouderbetrokkenheid en door het inschakelen van ervaringsdeskundigen. Een netwerk van bijzondere opvangprojecten wordt gecreëerd. Daartoe worden de projecten, eventueel in een samenwerkingsverband met een erkende voorziening, maximaal opgenomen in het reguliere circuit.

☞ Eerst en vooral is er een grote nood aan informatie m.b.t. alle diensten, erkend en particulier, die een of andere vorm van kinderopvang aanbieden. Daarom zou er op provinciaal, stedelijk of regionaal niveau een volledig en duidelijk overzicht moeten opgesteld worden van alle kinderopvangvormen en -voorzieningen waarbij ook de verschillen tussen de diensten onderling en de toegepaste modaliteiten belicht worden. Deze informatie moet voor kansarmen vlot toegankelijk en opvraagbaar zijn, eventueel via enkele centrale loketten.

“De overheid - de stad, de provincie of Vlaanderen - zou moeten zorgen voor een VOLLEDIG overzicht van de bestaande vormen van kinderopvang en van alle diensten.”

☞ Het aanbod zelf zou doorzichtiger en eenvormiger moeten worden teneinde de versnippering en onduidelijkheid in het veld tegen te gaan.

☞ De vraag naar kinderopvang overstijgt in ruime mate het aanbod waardoor met lange wachtlijsten gewerkt wordt. M.n. kansarme gezinnen *vergeten* wel eens om tijdig een aanvraag tot een plaats in een kribbe of peutertuin te doen waardoor zij vaak met het wachtlijst-fenomeen worden geconfronteerd. Wanneer werkende ouders bovendien voorrang krijgen op niet-werkenden, moeten veel kansarmen nog langer wachten op een plaatsje in de opvang. Het aanbod moet dan ook dringend en drastisch verhoogd worden. Er zijn momenteel veel te weinig kinderopvangplaatsen voorzien.

☞ Er bestaat een grote behoefte aan alternatieve vormen van kinderopvang. We denken hierbij aan niet-regelmatige, kortdurende opvang (occasionele kinderopvang), aan de opvang van zieke en gehandicapte kinderen, aan kinderopvang buiten de normale uren of atypische kinderopvang ('s avonds, 's nachts, in het weekend, ...) en aan onmiddellijke opvang (crisis- en urgentie-opvang). Voornamelijk mensen in armoede hebben nood aan dergelijke opvangvormen.

☞ De mogelijkheden tot opvang van kinderen tussen drie en twaalf jaar, de buitenschoolse opvang, moeten veel uitgebreider worden.

☞ Er zijn ook te weinig opvangmogelijkheden voor kinderen die ouder zijn dan twaalf jaar.

☞ Er mogen geen aparte en gescheiden initiatieven worden opgericht die zich uitsluitend zouden richten op de opvang van kinderen van kansarme gezinnen. Wij delen de bezorgdheid van Mw. Adelmund, Staatssecretaris voor Onderwijs in Nederland die in Opzij verklaarde een tweedeling in de kinderopvang te schuwen. Werknemers zouden in dit geval

eerst worden geholpen terwijl de mensen met een ander type voorziening er “even bij zouden worden gepropt”. Een degelijke financiering zou een dergelijke tweedeling in de kinderopvang moeten voorkomen.

“We willen absoluut geen getto's!!!”

☞ Daarnaast hebben mensen in armoede weinig zicht op de wijze waarop bepaalde kinderopvangdiensten werken. Ze weten niet waar ze terecht kunnen met vragen, kritiek, enz.. De eerste keer dat iemand een babysit of opvangdienst inschakelt, zou een grondig kennismakingsgesprek moeten kunnen plaatsvinden. Men kan de ouders indien dit door hen gewenst wordt dan uitvoerig informeren over het reilen en zeilen van de dienst en hen vertellen waar zijzelf verantwoordelijk voor blijven en welke verantwoordelijkheid de dienst of kinderoppas draagt t.a.v. hun kind(eren). In het geval van een opvangvoorziening kunnen de ouders ook rondgeleid worden waarbij informatie kan gegeven worden over de dagelijkse gang van zaken. Communicatie is dus uiterst belangrijk. Informele gesprekken worden soms meer geapprecieerd en roepen minder weerstand op omwille van het losse karakter van het contact.

☞ Diensten voor kinderopvang mogen tenslotte ook niet eisen of impliciet verwachten dat ouders hun kind(eren) regelmatig aanbieden voor opvang.

4.3 OUDERBIJDAGEN

☞ Kinderopvang is voor mensen die in armoede leven veel te duur. De kosten van kinderopvang lopen voor hen dermate op dat het zelfs voordeliger kan zijn om werkloos te blijven en zelf op de kinderen te passen. Deze werkloosheidsval moet weggewerkt worden. De SP ziet de oplossing in een aanpassing van de ouderbijdragen en de invoering van opvangtoelagen. Immers, als de opvangkosten van werkzoekenden worden verlicht, zal dit hun zoektocht naar een job vergemakkelijken.

☞ De gesubsidieerde sector moet sterk uitgebouwd worden. Tenzij de controle van overheidswege of door Kind & Gezin wordt verhoogd en kwaliteitseisen en prijsgrenzen worden opgelegd, zal de kwaliteit van de opvang bij de uitbouw van de particuliere sector te weinig aandacht krijgen en zullen de minder bemiddelden in de kou blijven staan.

Nochtans propageert de VLD, in het kader van de tewerkstelling, dat de toename van de opvangplaatsen vooral in de particuliere sector verwezenlijkt wordt, en dit zowel in de particuliere opvanggezinnen (de onthaalmoeders) als in de particuliere opvanginstellingen.

Volgens een artikel in De Morgen van 10 maart jl. is dit voor de Vlaamse regering een voordelige zaak: de kosten die hiermee gepaard gaan moeten gedragen worden door de federale overheid. Wij onderschrijven de kritiek van de ACW-studiedienst dat in de particuliere sector alsnog geen kwaliteitseisen gesteld worden en dat de ouderbijdragen niet gekoppeld hoeven te worden aan het inkomen. Een particuliere sector die op deze leest is geschoeid, vormt financieel weinig of geen verlichting van de problemen waar armen mee te kampen hebben inzake kinderopvang.

☞ Kinderopvang moet dus minder duur worden. Daarom zouden ALLE instanties die kinderopvang aanbieden, en niet uitsluitend deze die door Kind en Gezin worden gesubsidieerd, verplicht moeten worden om rekening te houden met het leefgeld van het gezin.

Annemie Boel stelde in een artikel van de BGJG dat bij de initiatieven voor buitenschoolse opvang (IBO) prijsschommelingen afhankelijk zijn van de financiële draagkracht van het initiatief en niet van die van de ouders. Er is een sociaal tarief voorzien voor lage inkomens maar de voorwaarden en de toekenning ervan zijn erg vrijblijvend. In de particuliere sector is er eveneens slechts één tarief per opvanginitiatief en houdt men bijgevolg geen rekening met het inkomen van de ouder(s).

Ouderbijdragenschalen, zoals toegepast in de kinderdagverblijven, moeten ook bij de IBO en bij de particuliere sector (POI en POG) ingevoerd worden. We pleiten dus voor gelijkvormigheid tussen dagopvang en buitenschoolse opvang enerzijds en gesubsidieerde en particuliere opvang anderzijds. De prijs mag immers geen dwingend element zijn in de keuze die ouders wensen te maken.

☞ De gegevens waarop men zich baseert bij de prijsberekening moeten het reële gezinsbudget weerspiegelen. Het gemiddelde gezinsinkomen van de laatste 3 maanden geeft een correcter beeld van het huidige inkomen dan het aanslagbiljet van het voorgaande jaar. De bewijsvoering moet in elk geval eenvoudig zijn of indien de gebruiker er uitdrukkelijk mee akkoord gaat, moeten de voorzieningen zelf de nodige gegevens kunnen opvragen bij de betrokken instanties. Armen worden reeds tot in den treure verplicht attesten en bewijzen te verzamelen. Daarnaast zou men ook het werkelijk besteedbare *leefgeld* in rekening moeten brengen: bedoeld wordt het maandelijks belastbare inkomen na aftrek van alle vaste kosten.

☞ Er moeten substantiële verminderingen toegekend worden aan grote gezinnen en aan gezinnen die in armoede leven. Fiscale attesten brengen armen geen enkele soelaas omdat zij met hun beperkte financiële middelen toch reeds in de laagste belastingsschaal vallen.

☞ Prijzen dienen op voorhand duidelijk afgesproken te worden. Indien kortingen worden verleend of als men de prijs bepaalt a.d.h. van een zekere berekening moet ook de reden tot korting of de berekeningswijze expliciet meegedeeld worden.

☞ Voor personen met financiële problemen zou men een flexibele spreiding van betaling moeten toelaten.

☞ Mensen in armoede zouden de mogelijkheid moeten hebben om hun betalingen per dag, per week of na een korte tijdsspanne te regelen. Grote rekeningen na een lange periode van opvang vormen al snel een ernstige financiële aderlating.

4.4 KWALITEIT EN MOGELIJKHEDEN VAN DE OPVANG

☞ Het ontbreken van kwaliteitseisen in de particuliere sector schept weinig vertrouwen. Slechts wanneer een particuliere opvanginstelling of opvanggezin over een *attest van toezicht* beschikt, afgeleverd door Kind en Gezin, is een minimale kwaliteit van de opvang gewaarborgd.

Initiatieven voor buitenschoolse opvang (IBO) kunnen een erkenning krijgen van Kind en Gezin wanneer zij aan bepaalde kwaliteitseisen beantwoorden. Deze vereisten hebben betrekking op de pedagogische werking, de begeleiding, de ouderparticipatie, de infrastructuur en bepaalde garanties voor veiligheid en gezondheid. Maar IBO zijn vrij om al dan niet een erkenning aan te vragen bij Kind en Gezin. Zij zijn m.a.w. geenszins verplicht om rekening te houden met kwaliteitseisen. Ook dit gegeven is weinig bevorderlijk voor het vertrouwen dat ouders moeten kunnen hebben wanneer zij de zorg voor hun kind(eren) tijdelijk aan derden overlaten.

Daarom moeten de particuliere voorzieningen en de IBO meer zekerheid bieden op kwaliteit. Ook deze sectoren moeten aan welomschreven kwaliteitseisen beantwoorden.

☞ Het is belangrijk dat opvangvoorzieningen kleinschalig en huiselijk zijn. Op die manier worden bureaucratische tendenzen tegengegaan en wordt de mogelijkheid tot participatie van de ouders verhoogd. Zij zullen zich ook iets meer thuis voelen dan in grote instellingen. Het personeel van de diensten kan dan meer individuele aandacht schenken aan de kinderen én aan de ouders wat een kwaliteitsverbetering van de opvang zal betekenen.

☞ Onderbezettingen leiden de facto naar een aanzienlijke vermindering van de kwaliteit. Er moet daarom voldoende pedagogisch geschoold personeel tewerkgesteld zijn in de diensten

voor kinderopvang. Daartoe moet het beroep meer waardering krijgen, zowel sociaal als financieel, en moeten er jobs bijkomen.

☞ De kinderverzorg(st)ers en -oppassers moeten in crisissituaties hun mannetje kunnen staan. Ze moeten enige maturiteit bezitten, ervaren zijn in het opvangen van kinderen en ze moeten graag omgaan met kinderen.

☞ De gezinnen in armoede mogen geen controle en inmenging in hun privacy ervaren. Stigmatisering, afwijzing en veroordeling moeten voortdurend vermeden worden.

4.5 VERTROUWEN EN COMMUNICATIE

☞ Wanneer ouders een eerste keer aankloppen bij een kinderopvangvoorziening moet de mogelijkheid er zijn om een diepgaand kennismakingsgesprek te voeren. Hierbij kunnen vragen beantwoord worden over de prijs, wie waarvoor verantwoordelijk is, de uren van de opvang, welke opleiding het personeel heeft, enz.. Ouders in armoede missen vaak de assertiviteit om vragen te stellen of om bijzonderheden te vertellen over hun kind. Ze hebben te weinig voorkennis over diensten en hebben schrik om te veeleisend over te komen. Slechte ervaringen op andere terreinen maken dat ze zich eerder afwachtend opstellen.

☞ Er moet zeer regelmatig door het personeel tijd worden uitgetrokken om de ouders te informeren over hun kind. Informele gesprekken zijn hiervoor uitermate geschikt. Ouders moeten de kans krijgen om zelf vragen te stellen of zaken te bespreken die misschien niet rechtsstreeks met hun kind of de opvoeding te maken hebben. Alleen op deze manier wordt het bereiken van een vertrouwensrelatie met kansarme gezinnen echt mogelijk.

☞ Het personeel van de voorziening zou de gezinnen en de kinderen dan ook werkelijk moeten kennen.

☞ Ouders wensen actief betrokken te worden in alles wat hun kind(eren) aangaat. De participatie van ouders moet gestimuleerd worden op zoveel mogelijk vlakken van de kinderopvang. Zij moeten verregaande inspraak krijgen in zaken die hun kind(eren) of het gezin aanbelangen.

☞ De overheid - federaal, Vlaams of stedelijk - zou een intensieve, uitgebreide informatie-campagne moeten voeren over de gevolgen van het leven in armoede en van sociale uitsluiting teneinde de brede lagen van de bevolking te sensibiliseren rond het thema.

☞ Kinderoppassers moeten respectvol omgaan met alles wat de gezinnen waar ze komen aanbelangt: zowel met de materiële bezittingen als met de *goede naam* van kansarme gezinnen moet omzichtig omgesprongen worden. Op voorhand moet besproken worden wat de babysit aan verloning verwacht, welke de ouders hun wensen zijn, waar ze te bereiken zijn in geval van nood, wie de dokter van wacht is, waaruit de gewoonten van de kinderen en het gezin bestaan, waar de ouders eventueel met klachten terecht kunnen, enz..

☞ Diensten en babysitters moeten iets van het leven in armoede kennen en er begrip voor opbrengen. Ze mogen zich niet verwijtend en veroordelend t.a.v. arme gezinnen opstellen. Daarom zou er in zowat alle sociale opleidingen genoeg aandacht moeten worden besteed aan de fenomenen van kansarmoede en sociale uitsluiting. We denken hierbij niet aan het eenmalig uitnodigen van een spreker maar aan een veel ruimere en langdurigere vorming inzake kansarmoede die in meerdere vakken gelijktijdig aan bod zou kunnen komen.

☞ De verschillende opvangvoorzieningen moeten veel meer ervaringsdeskundigen in de armoede inschakelen. Deze ervaringsdeskundigen kunnen het begrip voor de situatie van kansarmen vergroten waardoor het wederzijds vertrouwen bevorderd wordt. Zij kunnen eveneens de begeleiding van kansarme ouders op zich nemen of de kinderverzorg(st)er(s) en opvoeder(s) van de dienst bijstaan in het contact met gezinnen die in armoede leven.

4.6 TOEGANKELIJKHEID

☞ Een eenvoudigere en snellere toegang tot kinderopvang voor kansarmen kan ten dele gerealiseerd worden door een vereenvoudiging van het toegepaste registratiesysteem.

☞ Indien een opvangvoorziening bepaalde gegevens nodig heeft, zouden zij de mogelijkheid moeten hebben om zelf deze gegevens - in een sfeer van vertrouwen - op te vragen bij de betrokken diensten.

☞ Het recht op kinderopvang voor kansarmen moet veel meer bepleit en maatschappelijk erkend worden waardoor de drempels kleiner kunnen worden. Zodra deze maatschappelijke erkenning een feit is, zou het recht op kinderopvang voor iedereen, armen en niet-armen, wettelijk afdwingbaar moeten zijn.

4.7 BESLUIT

Niet weinig van de voorstellen die in de groep werden geformuleerd, treffen we grosso modo terug aan in het Beleidsplan Kinderopvang van Mieke Vogels. Voorbeelden hiervan vinden we reeds in de idee dat kinderopvang een basisvoorziening moet worden waarop iedereen een beroep moet kunnen doen: de drastische uitbreiding van de hele sector; de (pedagogische) kwaliteitsbevordering; de toename van flexibele opvangvormen; de verhoging van de toegankelijkheid door een bijzondere aandacht voor de betaalbaarheid en voor specifieke doelgroepen. Ook de plannen rond de jobcreatie in de kinderopvang, de idee van een databestand waar ouders informatie kunnen vinden over het lokale aanbod van voorzieningen voor kinderopvang, het uitbouwen van gezins- en opvoedingsondersteuning, het investeren in ervaringsdeskundigen en in ouderparticipatie en het goedkoper maken van kinderopvang voor de laagste inkomens zijn beleidspunten die tegemoet komen aan vele verzuchtingen van mensen in armoede. Wanneer de minister spreekt over een continue evaluatie en bijsturing aangaande het in de praktijk brengen van haar plannen, vragen wij uitdrukkelijk dat zulks zal gebeuren in een permanent overleg met kansarmen.

Anderzijds troffen wij geen concrete informatie aan over de manier waarop ouderbijdragenschalen berekend zullen worden. Hopelijk verlaat men eindelijk de mening dat het aanslagbiljet van het voorgaande jaar een goede referentie is voor het huidige inkomen. We gaven reeds aan waarom dit bij kansarmen niet het geval is. Het gemiddelde gezinsinkomen van de laatste 3 maanden lijkt ons een meer efficiënte basis. Daarnaast is het ook niet onbelangrijk om bij de berekening van de ouderbijdragen na te gaan over hoeveel leefgeld men in realiteit beschikt.

Tot slot betreuren wij dat aan de particuliere opvangvormen, waar de meeste opvangplaatsen gaan bijkomen, zo weinig kwaliteitseisen worden gesteld. Een *attest van toezicht* van Kind en Gezin garandeert nog helemaal niet dat deze opvangvoorzieningen dezelfde kwaliteitsnormen hanteren als deze die aan kinderdagverblijven en aan gesubsidieerde diensten voor opvanggezinnen worden opgelegd. Bovendien is de particuliere sector tot op heden niet gebonden om op welke manier dan ook rekening te houden met het beschikbare gezinsinkomen. Dat kansarmen zo goed als nooit van de particuliere initiatieven gebruik maken, lijkt ons dan ook een logisch gevolg.

De behoefte aan kinderopvang groeit, deels onder druk van de economische omstandigheden. De hele sector is in beweging. Dit is het moment bij uitstek om stil te staan bij de kwaliteitseisen en bij de toegankelijkheid voor alle groepen in de samenleving.

We pleiten ervoor om in deze discussie- en hervormingsronde oog te hebben voor de vragen en noden van armen. Zij worden uitgesloten van heel wat basisrechten. Recht op kinderopvang kan echter een belangrijke kwaliteitsverbetering in het leven van armen betekenen.

Armen hebben geen vertegenwoordigers bij de vakbonden of bij de Bond van Grote en Jonge Gezinnen. De dialoog met mensen die in armoede leven is daarom de manier om hen te betrekken in deze discussie. We hopen dat kansarmen alsnog betrokken worden en dat er niet moet gewacht worden op een effectenrapport waaruit blijkt dat ze opnieuw uit de boot vallen...